

Gunnar Hägglöf: Samtida vittne 1940–45. (Norstedts).

Anden del af Gunnar Hägglöfs erindringer, der bærer titlen »Samtida vittne 1940–45« fastslår, at denne betydelige svenske diplomat atter har meget at berette – og et og andet at bekræfte. Han har alle naturlige forudsætninger for at fordybe sig i, hvad han mindes at have haft med at gøre. Han havde vigtige poster under krigen og havde skarpe øjne og en lynhurtig opfattelse. Dag for dag var han rede til at meddele dagbogen, hvad han havde oplevet, og han viger aldrig tilbage for at sige det, som det er, og han lagrer aldrig nogen animositet. Han er åben og ligetil.

Erindringerne handler om den svenske handelspolitik under anden verdenskrig. Økonomiske forbindelser bliver som regel et spørgsmål om at give og tage, og svenskerne indstillede sig på at udnytte begge lejres interesse og nu og da at spille dem ud mod hinanden, så Sverige fik, hvad det behøvede. Den svenske handelspolitik var en balancekunst, hvis tyngdepunkt forskød sig med krigslykkens skiften. Politisk blev tilpasningens kunst dyrket med stor virtuositet. Det var kendt af alle, at flere af de toneangivende i det svenske udenrigsministerium, med regeringens fulde billigelse, talte realpolitik med tysk accent. Der var en skillelinie – udenrigsminister Chr. Günther og hans nærmeste medarbejdere Staffan Söderblom og Ragnar Kumlin tog sig af det svensk-tyske forhold, med tysk sejr som arbejdshypotese i 1940, medens Erik Boheman skøttede vestmagterne. Der rådede en virkelig forskel i holdning og synspunkter. Udenrigsminister Günther hævdede, at de tyske sejre radikalt ændrede situationen og nu måtte man tilpasse sig det

ny kontinentalvælde. Det forstod svenskerne ikke. Der var hos Günther ikke tale om nogen tyskvenlighed, men om resignation. Udenrigsministeren var ikke ensom. Da admiral Fabian Tamm med andre høje søofficerer kom hjem fra Berlin, var de alle overbeviste om, at Tyskland vandt krigen. Udenrigsministeren vilde øge svenskernes forståelse for nyordningen og søge at hindre, at de spændte ben for den. Den ene linie i den svenske udenrigspolitik var repræsenteret af Günther selv. Han var efter Hägglöfs mening en ganske betydelig mand, med visse iøjnefaldende fejl. Statsråd Herman Eriksson sammenlignede ham med en panter, der havde store pletter. Hans naivitet viste sig i omgangen med tyske diplomater, der var velvilligt stemte over for Sverige. Han var fin og hensynsfuld, men vidste næppe altid hvad han gjorde. Den måde, han behandlede Finlands mange problemer på i foråret 1941, var et eksempel på godtroenhed, og det harmonerede ikke med Günthers ønske om at være realpolitiker.

Gang på gang advarer Hägglöf i dagbogen mod legenden om, at det var en »dygtig og fast neutralitetspolitik«, der holdt Sverige udenfor krigen. Det var kun ganske få af de faktorer, som bestemte krigens forløb, som Sverige var i stand til at kontrollere. Det er denne erfarne diplomats kommentar til påstanden om, at neutraliteten reddede freden, eller at freden reddedes ved at Sverige tilsidesatte neutraliteten.

Disse memoirer er i al deres begrænsning oplysende og i høj grad underholdende, men nu og da studser man over, i hvor høj grad Hägglöf kan tage fejl i sin bedømmelse og karakteristik af en mand som Erik Scavenius. Her er det Hägglöf som

er naiv. Han har ikke forstået det mindste af, hvad Erik Scavenius var for en virkelig statsmand, selv om han er klar over, at han var en mand af stort format. Styrken i Scavenius har han ikke kunnet lodde. Langt bedre har han øje for folk som Hitler, Göring, Churchill og Roosevelt og en række amerikanske senatorer. Her er den nu grånende forfatter, der fører en let pen, på hjemmebane.

Johannes Lehmann

Jørgen Hæstrup: ... Til landets bedste. Hovedtræk af departementschefsstyrets virke 1943-45. Bd. II. (Gyldendal, 1971). 330 s.

Med dette bind har dr. Hæstrup afsluttet sit værk om departementschefsstyret i de sidste år af besættelsen. Det første bind gik fra den 29. august 1943 til og med folkestrejken i sommeren 1944, og andet bind dækker de resterende måneder af besættelsen frem til 5. maj 1945.

Karakteristisk for denne periode er den voksende tyske terror og det stadig mindskede spillerum for den danske administration. Samtidig kom væksten i den aktive modstand, og spillet mellem politikerne og frihedsrådet, skildret indgående af Hæstrup i anden sammenhæng, førte frem til aftalerne om befrielsesregeringens sammensætning.

Under alt dette fortsatte departementscheferne deres stadig vanskeligere arbejde med at sikre danske borgere en dansk administration af deres anliggender. Arbejdet gennemførtes med sej energi, og som i første bind følger Hæstrup energisk og minutiøst detaljerne i denne udvikling.

En meget stor del af departementschefsstyrets kræfter måtte i disse måneder rettes mod at hjælpe og redde

de danske, der var deporteret til Tyskland. Denne indsats indtager en meget stor del af bogen, og det lykkes Hæstrup at give os netop skildringen af den storstilede og vanskelige redningsaktion på samme måde, som han har givet det rigtige signalement af andre episoder i besættelsesårene. I første bind var skildringen af jødeaktionen en bog i bogen, her er det hjemførslen af fangerne fra lejrene i Tyskland. Hæstrup kan her fuldt ud udnytte sine sjældne evner til en medlevende fremstilling, der får hans kildemateriale til at gløde.

For så vidt havde Hæstrup allerede i første bind givet sin grundlæggende karakteristik af departementschefsstyret og dets betydning. Der lægges ikke meget til i principiel henseende i dette bind, men det må fremhæves, at udenrigsministeriets direktør, Nils Svenningsen, kommer til at stå endnu tydeligere som den centrale figur i denne periode. Hæstrup tegner et smukt og stærkt billede af ham, og hans dokumentation lader ikke tvivl tilbage om, at det er et korrekt billede. Det ligger i sagens natur, at man trods alt til sidst sidder uden svar på spørgsmålet om, hvor Svenningsen hentede kraften til at udholde det indre og ydre pres, han konstant måtte arbejde under.

Det er godt for den rette bedømmelse af departementschefsstyret, at det blev Jørgen Hæstrup, der tog sig på at skildre det. Det er en bedrift, at Hæstrup har haft energi til at kunne gennemføre dette store værk efter alle de andre opgaver, han har løst i udforskningen af besættelsestidens historie. Ingen vil efter dette kunne afdisputere ham titlen besættelsestidens historiker. Han kender den periode og har nu beskrevet den i de fleste af dens aspekter.

H. P. Clausen